

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

DEPARTAMENTUL DE FILOSOFIE

ȘCOALA DOCTORALĂ „FILOSOFIE POLITICĂ”

FENOMENOLOGIA IPSEITĂȚII

REZUMAT

Conducător științific
Prof. Univ. Dr. **Egyed Péter**

Doctorand
Kovács Attila

Cluj-Napoca

2011

CUPRINS

Introducere	6
Tipologia „ipseității” din cadrul lucrării	10
<i>1. Idei fundamentale de psihologie a conștiinței</i>	12
1.1.Relevanța filosofică al conceptului psihologic de conștiință	12
1.1.1. Paradigmele psihologice ale identității și semnificației.....	15
1.1.2. Perceperea eului și mister.....	16
1.2. Abordarea psihanalitică a ipseității	23
1.3. Ipseitatea la limitele (a)normalității	27
1.3.1. Patologie și sentiment al realității.....	28
1.3.2. Imaginea de sine al personalității schizofrene în cultura pluralistă.....	30
1.3.3. Dimensiunea culturală a alienării mentale.....	32
1.3.4. Reevaluarea metafizică a anormalității.....	33
1.3.5. Dialectica înstrăinării.....	40
<i>2. Filosofii ale conștiinței în modernitate</i>	43
2.1. Preliminariile conceptuale ale filosofilor rațiunii	43
2.1.1. Întâietatea metafizică a substanțialității <i>hypokeimenonului</i>	44
2.1.2. Diferența subiectului și subiectivității.....	45
2.1.3. Dimensiunile metafizice ale sufletului.....	48
2.1.4. Nuanțele metafizice ale spiritualității.....	50
2.2. Presuposițiile sceptice ale raționalismului. Cogitoul lui Descartes	52
2.2.1. Metafizica conștiinței sceptice.....	53
2.2.2. Evidența cogitoului provenit din scepticism.....	56
2.3. Dezvoltarea conștiinței în viziunea hegeliană	58
2.4. Teoria intenționalității lui Brentano	63
2.4.1. Originea scolastică a conceptului de intenționalitate.....	63
2.4.2. Preliminariile brentaniene ale fenomenologiilor conștiinței.....	64
<i>3. Fațetele identității</i>	67
3.1. Identitatea de sine în măsura calității existențiale primordiale	67
3.2. Concepția lui Gilbert Ryle despre autocunoaștere	71
3.3. Autocunoaștere și experiența eului	72
3.3.1. Idealul antic al autocunoașterii.....	72
3.3.2. Problema libertății interioare a ipseității.....	76
3.4. Fațetele ipseității și alterității în contextul identității	78
3.4.1. Tematizările istorice ale alterității.....	79
3.4.2. Abordarea explicită a alterității la Nietzsche.....	81
3.4.3. Presuposițiile fenomenologice ale alterității.....	82
3.4.4. Aspectele fenomenologice ale <i>Egoului/Alter-Egoului</i> la Levinas.....	86
3.4.5. Critica lui Derrida referitoare la poziția lui Levinas.....	91

3.4.6. Dimensiunile cotidiene ale alterității.....	93
3.5. Aspectul dialogic a relației eu-tu.....	100
3.5.1. Reflexii privitoare la personalismul lui G. Marcel.....	100
3.5.2. Pericolul reificării eului la Buber.....	101

4. Tematizarea husserliană și heideggeriană a ipseității.....

4.1. Perspectivele husserliene și heideggeriene ale înțelegerii de sine	105
4.2. Bazele fenomenologice ale lumii vieții.....	108
4.2.1. Semnificația lumii vieții și problema autocunoașterii.....	108
4.2.2. Comprehensiunea de sine în cadrul lumității lumii.....	110
4.2.3. Corelarea „vieții” și „lumii” în egologia transcendențială.....	114
4.3. Carențele solipsismului.....	117
4.3.1. Poziții suspectabile de solipsism.....	118
4.3.2. Solipsismul romantic al lui Schopenhauer.....	119
4.3.3. Refularea aparenței solipsiste a egologiei husserliene.....	121
4.4. Analitica existențială a <i>Daseinului</i>.....	124
4.4.1. Transcendență, ipseitate și comprehensiune de sine dinspre „Ființă și timp”.....	125
4.4.2. Conflictul fenomenologic al <i>Daseinului</i> și <i>subiectului</i>	127
4.4.3. În pragul unei destrucții radicale. Facticitate vs. subiectivitate.....	129
4.4.4. Conceptul heideggerian al ipseității privite dinspre <i>Dasein</i>	132
4.4.5. Modalitățile importante ale faptului-de-a-fi a ipseității.....	134
4.5. Reinterpretarea heideggeriană a umanismului.....	137
4.5.1. Critica heideggeriană a antropocentrismului tradițional.....	139
4.5.2. „Mai aproape” de ființă.....	142
4.5.3. Modalitățile ipseității istorice.....	146
4.5.4. Omul planetar, sau ființa care uită de propria ipseitate.....	151
4.6. Comprehensiune de sine în cadrul metafizicii finitudinii.....	156
4.6.1. Existența <i>Daseinului</i> situată în fața morții.....	159
4.6.2. Temporalizare și negație în concepția lui Levinas asupra finitudinii.....	167
Concluzii.....	171
Bibliografie.....	175

FENOMENOLOGIA IPSEITĂȚII

REZUMAT

În centrul cercetării de față – precum reiese și din titlul lucrării – se situează diferitele aspecte fenomenologice ale ipseității, precum apar ele atât în percepția de sine în contextul existenței obișnuite, cât și sub aspectul amplelor tematizări ivite de-a lungul istoriei gândirii occidentale. Lucrarea pornește de la prezumția conform căreia ipseitatea constituie însuși felul nostru de a fi, constituie nemijlocit propria identitate, însumând aspectele psiho-sociale, respectiv culturale și axiologice ale acestuia.

Cu ocazia elaborării unei fenomenologii ale ipseității, trebuie să avem în vedere acele modalități de existență, care ne definesc, ne determină identitatea, și care - prin urmare - sunt răspunzători pentru felul în care existăm. Una dintre problemele majore ale lucrării noastre se referă la felul de a fi a ipseității: putem vorbi în realitate de o ipseitate „pură” în sensul celui transcendent, husserlian, sau realitatea noastră este suma însușirilor moștenite de tradiție, și a deprinderilor formate de-a lungul vieții? Considerând majoritatea pozițiilor expuse în capitolele lucrării, ajungem la concluzia, că ipseitatea poate fi redusă la natura umană liberă de determinări prestabilite, dar care – în contextul provocării facticității vieții – trebuie să se alege pe sine, iar orice alegere îi determină identitatea, care nu poate rămâne indiferentă provocărilor exterioare. Astfel, ipseitatea nu este o abstracțiune transcendentă, ci realitatea noastră individuală nemijlocită, determinată de factori psiho-sociali, culturali, dar – din moment ce comportă valori spirituale – este susceptibil în aceeași măsură și interpretărilor filosofice.

Problematica lucrării este ireductibilă la „Fenomenologia ipseității” în sens strict, din două motive. Pe de o parte cu greu putem vorbi de o posibilă fenomenologie a ipseității în filosofia contemporană, în calitate de chestiune filosofică

autonomă, pe de altă parte trebuie să avem în vedere faptul, că o chestionare referitoare la ipseitatea care practic ne definește identitatea, presupune cercetări de ordin antropologic, etic, sociologic, sau psihologic.

Cercetarea componentelor psiho-sociale ale identității umane necesită atât elaborarea unor studii caracterizate prin particularitatea gândirii științifice, cât și reflexie referitoare la esența naturii, a identității umane. Cu ocazia elaborării unei posibile fenomenologii ale ipseității, întâmpinăm o dificultate metodologică: criticile referitoare la natura identității umane, formulate de-a lungul istoriei filosofiei nu pot constitui obiectul predilect și exclusiv al științelor umane sau al unor discipline filosofice, deoarece problematica umanului se regăsește în mod implicit în toate demersurile teoretice ce au ca obiect individul cognoscibil. Prin concluzie, o fenomenologie a ipseității se poate concepe pe terenul lacunar al gândirii umaniste, în contextul căreia obiectul cunoașterii este însuși individul capabil de autopercepție și cunoaștere de sine la cel mai înalt nivel teoretic posibil. De altfel, fără competența aprehendării (procesul cognitiv prin care rațiunea umană își este propriul ei obiect și se cunoaște pe sine în mod obiectiv) în sens kantian, nicio fenomenologie a ipseității nu este posibilă.

Data fiind complexitatea naturii umane, trebuie menționat de la bun început, că o fenomenologie a ipseității – în sensul larg, autentic al cuvântului - este imposibilă, noțiunea funcționând pe de o parte ca termen tehnic, pe de alta însă, apare în calitate de noțiune generală care denotă totalitatea perspectivelor teoretice care pot releva o anumită fațetă a naturii umane, și care abordează ipseitatea ca pe un dat al conștiinței și recurge la metoda descriptivă a fenomenologiei. Ori, interpretarea diversității personalității în contextul culturii postmoderniste, care favorizează apariția personalității alienate, cu tulburări de caracter, suferind de criză axiologică, prezentând în gândire și comportament manifestări „schizofrene”, este mai dificil de elaborat, decât în culturile ierarhizate, conservatoare.

O posibilă fenomenologie a ipseității are de confruntat o situație epistemologică dată, paradoxală: ipseitatea în calitate de obiect al cercetării, în realitate nu este altceva decât acea ipseitate, care efectuează cercetarea. În cazul de față obiectul cercetat se identifică cu conștiința subiectului care efectuează cercetarea. Această identificare ridică problematica/posibilitatea obiectivității. Firește, conștiința care cercetează însăși conștiința umană, se confruntă cu limite epistemice evidente. Pe de altă parte însă, autocunoașterea stă în firea omului, deci putem vorbi de nevoia

înnăscută a problematizării esenței umane (vezi concluziile celei de-a patra părți ale lucrării, conform căreia autorealizarea, definirea identității, libertatea interioară depind de chestionările privitoare la constituția sufletului); astfel, *fenomenologia ipseității nu este atât un demers academic, cât provocarea existențială conștient asumată al individului cunoscător de a reflecta asupra propriei esențe.*

Din moment ce în centrul științelor umaniste se află însuși natura umană, iar marile filosofii sunt formulate după asemănarea cu profilul intelectual al omului, o interogare referitoare la semnificația întreprinderilor intelectuale ale omului este binevenită. Scopul central, declarat al lucrării noastre constă în parcurgerea și evaluarea principalelor poziții formulate de-a lungul istoriei filosofiei, care – implicit sau explicit - tematizează esența umană. Această evaluare nu are un scop în sine, deoarece apare cu pretenția elaborării unei imagini cuprinzătoare a identității noastre, precum se manifestă aceasta în cadrul cotidianului. Deoarece diferitele poziții filosofice și/sau științifice, considerate izolate unele de altele, sunt insuficiente interpretării esenței umane, în cadrul capitolelor individuale ale lucrării – alături de tematizarea conceptului în discuție – atingem și problemele consacrate în tradiția gândirii occidentale privitoare la *subiectivitate, subiect, rațiune, identitate.*

Cât timp privim propria realitate ca pe un dat al conștiinței, interpretarea categoriei „ipseității” se realizează în primul rând din perspectivă fenomenologică - cu ample referiri la pozițiile de referință ale lui Husserl și Heidegger. Nu putem cunoaște nimic altceva decât ceea ce se oferă mijlocit (chiar cu ajutorul incursiunilor psihanalitice) sau nemijlocit (diferitele forme ale meditației, introspecției) propriei conștiințe. Astfel, metoda fenomenologică, precum și urmarea principiului fenomenologic, potrivit căreia trebuie să cercetăm datele conștiinței, și nu teoriile, tematizările istorice referitoare la lucruri, devine primordială. Aspectele antropologice, psihologice, sau chiar empirice rămân secundare ca importanță în raport cu acesta.

Aspectele tematice ale problematizării de față vizează modalitățile posibilităților concrete ale percepției, înțelegerii esenței umane. În contextul acestei tematizări, se ivesc următoarele întrebări: în cadrul experienței nemijlocite în ce măsură și în ce fel de circumstanțe se oferă ipseitatea experienței de sine? Ce experimentăm realmente din natura noastră, și – dacă sfera ipseității percipiate nu cuprinde întreaga existență – care este acel „altceva” care ar mai rămâne de cercetat? Imaginea de sine constituită cu ocazia a percepției în ce măsură corespunde părerilor alcătuite de

ceilalți despre noi? În ce fel se prezintă realitatea în fața evaluării critice a rațiunii, respectiv ce rol joacă Celălalt în înțelegerea de sine? Putem vorbi de ipseitate în sine, liberă de orice determinism socio-cultural?

Clarificarea acestor probleme necesită o interpretare mai generală, decât cele întâlnite în cadrul cercetărilor particulare ale științelor. Viziunea fenomenologică rezervă posibilitatea abordării general umane a ipseității noastre, precum apare în forma unei sinteze dintre experiența concretă, respectiv veleitățile relevate de reflecțiile teoretice. În acest context se ivește o nouă întrebare: ce putem înțelege din noi înșine, respectiv la ce ne referim când vorbim despre autopercepția ipseității?

Deoarece realitatea noastră interioară – privită în sine – este o pură abstracțiune lipsită de determinații concrete, autocunoașterea se axează atât pe determinațiile „exterioare” eului, cât și pe relevarea nucleului central al ființei noastre gândite sub forma eului. *Eul* devine conceptul-cheie al lucrării, un fel de sinonim al ipseității, respectiv chintesența acelei sfere a realității noastre interioare, care poate fi sesizată la nivelul gândirii conștiente. Cercetarea noastră pornește de la ipoteza conform căreia ipseitatea cunoscută, conștientizată nu este altceva, decât acea sferă a naturii umane care poate constitui obiect al rațiunii, și se situează în fața evaluării critice ale conștiinței (tendențele inconștiente sunt reale, înțelese în măsura conștientizării lor). Prin concluzie, ipseitatea este reductibilă la esența eului rațional, capabil de autocunoaștere, și care – având în vedere paradigma aristotelică conform căreia toți oamenii au sădită în firea lor dorința de a cunoaște – se poate autorealiza în și prin metoda cunoașterii. În viziunea noastră, determinațiile socio-culturale invocate mai sus nu exclud și nu intră în conflict cu profilul rațional al individului, elaborat prototipic de gânditori ca Descartes sau Hegel. Este vorba doar de posibile abordări istorice ale naturii umane.

Elaborarea unei fenomenologii a ipseității este binevenită în contextul culturii postmoderne, în care relativizarea valorilor și deconstrucția sistematică a eului au rezultat „dislocarea omului din centrul X” (vezi pozițiile lui Vattimo, Baudrillard) și nivelarea autorităților sociale și culturale tradiționale. Toate acestea au condus la o imagine relativizată, problematică, poate indefinibilă a identității umane, chiar la o adevărată criză a eului. Pe un asemenea fundal cultural, parcurgerea principalelor poziții psihologice, respectiv filosofice, este necesară pentru o posibilă recuperare a sensului (autorității epistemice, statutului ontologic, cât și a esenței metafizice) eului. Astfel, problematizarea ipseității se realizează cu precădere din perspectivă

substanționistă: meditănd asupra esenței realității intrinseci al omului, cercetăm de fapt substratul metafizic al acestuia, pe care se sedimentează efectele proceselor socio-culturale. Regândind în profunzime ipseitatea înțeleasă ca realitate psihică purtătoare de valori, vedem că aceasta este ireductibilă la egologia fenomenologiei transcendente reprezentate de Husserl. Analiza cuprinzătoare a realității interioare relevă faptul, că ipseitatea este amalgamul atât a eului empiric, cât și a eului transcendental husserlian, iar cele două fațete a identității noastre ies în evidență în funcție de natura perspectivei din care sunt abordate: științifică ori transcendentel-fenomenologică.

Tematizarea laturii fenomenologice – în înțelesul clasic al cuvântului – a ipseității, așa cum apare în scrierile husserliene și heideggeriene sunt esențiale, dar insuficiente în vederea soluționării problematicei naturii umane, sintetizată în întrebarea kantiană „ce este omul?”. Meditând asupra esenței naturii noastre, vedem că avem de-a face cu o realitate complexă, inepuizabilă cu ajutorul definițiilor clasice. În fundalul fenomenologiei ipseității întâlnim convingerea, conform căreia dimensiunea individualității umane nu poate fi explorată doar la nivelul conceptelor (vezi paradigma *individuum est ineffabile*).

Din moment ce am ajuns la ideea conform căreia ipseitatea este esențialmente mai nuanțată decât eul pur, rezultat al reduției transcendente, simțim nevoia interpretării acestuia din perspectiva filosofiei modernității. Abordarea ipseității din perspectiva *subiectivității, individualității, conștiinței, rațiunii, Daseinului, a eului pur*, sau chiar al *Chipului și alterității* levinasiene, justifică atât ideea eterogenității naturii umane, cât și modalitățile existențiale ale eului concret, situat în contexte concrete. Critica sintetizatoare a ipseității constituie o probă pentru cercetările interdisciplinare ale situației socio-culturale ale individului. Pornind de la ideea necesității abordării ipseității din perspectiva dublă a transcendentalului și a empiricului, am împărțit lucrarea în patru părți individuale, fiecare parte fiind segmentată în capitole și subcapitole.

Succedarea celor patru părți ale lucrării are în vedere cele două fațete principale ale ipseității, respectiv abordarea acestuia din perspectivă concretă (științifică), dar și speculativă (filosofică). Așadar primele capitole tematizează imaginea psihică a naturii umane, care, în capitolele următoare va fi întregită de incursiuni în problematicile identității, a constituirii eului în context social, prezentarea principalelor poziții ale modernității referitoare la raționalitate, moralitate sau valori,

și nu în ultimul rând parafrizarea pozițiilor fenomenologice husserliene și heideggeriene, care au tangență cu problematica noastră.

Pe baza considerentelor menționate, părțile lucrării noastre se succed astfel:

1. Fenomenul ipseității în prima parte a lucrării („*Idei de bază ale psihologiei conștiinței*”) apare în context psihologic. Evocarea psihologică într-o primă fază a faptului-de-a-fi al individului se bazează pe două considerente: pe de o parte ipseitatea noastră este de natură psihică, pe de altă parte, vorbind de realitatea noastră interioară, ne referim la constituție psihică, ca o primă realitate dată autoexperierii nemijlocite. Pornind de la paradigma conform căreia toate cunoștințele despre ipseitatea noastră trec prin filtrul conștiinței, în centrul acestei prime părți se situează conceptul de „conștiință” (cap. 1.1. prezintă sinteza teoriilor clasice despre conștiință, dezvoltată de W. James, H. Eysenck). În viziunea noastră, conștiința este ultima frontieră ce îngreșește capacitățile cognitive ale eului, acel mister ultim, în și prin care ni se relevă atât structura intrinsecă a psihicului, cât și realitatea exterioară interpretată și reflectată la nivel psihic. În urma analizei filosofice a noțiunii științifice de „conștiință”, am ajuns la o concluzie de importanță ontologică: privitor la sfera comprehensiunii intelectului, realitatea în sine este de ordin secundar; doar lumea reprezentată de conștiință comportă consecințe personale. Prin urmare, lumea ne este dată în și prin conștiință, iar din moment ce structura intelectului nostru determină limitele realității conștient asumate, suntem la un pas de problema solipsismului.

Menționăm pe scurt faptul, că aproximarea ipseității din perspectivă psihologică reclamă o abordare funcționalistă a termenului în discuție; în asemenea circumstanțe domeniul ipseității se identifică oarecum cu „câmpul” conștiinței, funcționând pur și simplu în conformitate cu legile psihice. În urătoarele vom vedea, că considerarea funcționalistă a ipseității este insuficientă, prezintă pericolul înstrăinării eului, prin urmare – începând cu următoarea parte a lucrării – vom valorifica resursele semantice ale viziunii substanțialiste.

Alături de analiza laturii psihice (interioare, personale, abordate în mod obiectivist) a ipseității, am elaborat și o interogare privitoare la natura datelor conștiinței. Cu ajutorul conceptului-cheie „*qualia*”, ne-am asumat o scurtă incursiune în dimensiunea inaccesibilă cercetării empirice a datelor conștiinței (termenul apare în cercetările contemporane de filosofie a minții, întreprinse de D. Dennett). Din moment ce metoda fenomenologică se reduce la operarea cu ajutorul datelor

conștiinței, părăsind domeniul concret al senzorialului, devine incertă însuși natura acestor conținuturi mentale. După o scurtă parcurgere a concluziilor contemporane de referință, am ajuns la concluzia conform căreia datele conștiinței aparțin trăirilor strict personale ale ipseității, și sunt incomunicabile; putem cel mult comunica – cu ajutorul cuvintelor, presupunând că stărnim în interlocutor aceeași impresie pe care o rezultă și în noi conceptul respectiv - forma acestor date, nu și conținutul acestora, care rămâne „captiv” în sfera trăirilor strict personale. La acest punct constatăm reale congruențe între cele enunțate mai sus și poziția filosofică a Cercului de la Viena, care sub conducerea lui M. Schlick afirma natura incomunicabilă a impresiilor stârnite de concepte (îndeosebi de categoriile metafizice, estetice, religioase).

Interpretarea psihologică a conștiinței drept o realitate interioară, subiectivă, care conferă unitate, coerență și continuitate temporală vieții noastre sufletești, ne-a condus la concluzia subiectivității ipseității.

Dar cum nu toate acțiunile indivizilor sunt conștiente, am consacrat un scurt capitol dimensiunii psihanalitice ale psihicului uman.

Dincolo de orizontul eului „normal” (îndiferend de gradul de conștiință al acestuia) se întinde câmpul anormalului, al patologicului, într-un cuvânt al acelei modalități de a fi, care diferă totalmente de cea a oamenilor obișnuiți, dar care reprezintă o importantă sursă de sens în vederea înțelegerii normalității ipseității. Analizând relativitatea cultural-axiologică a normalității, am ajuns la concluzia, că asemenea aprecieri sunt determinate istoric, neavând importanță în sine. Prin concluzie, nu putem trasa limite clare între ipseitatea normală și cea anormală (anormalitatea este de fapt o normalitate negată – vezi poziția psihiatrului C. Enăchescu), iar în fundalul diagnosticării drept patologice a eului, identificăm tendințe represive, manifestări ale puterii, precum apare în viziunea lui M. Foucault. Reevaluarea metafizică a normalității se referă la diversitatea axiologică și psihică a ipseității.

2. Partea a doua a lucrării intitulată *„Filosofii ale conștiinței în modernitate”*, constituie o incursiune în gândirea metafizică modernă, care, îndeosebi în urma raționalismului cartezian a abordat esența umană sub aspect general speculativ, cu accent optimist pe latura gnoseologică a realității umane. Pornind de la interpretarea omului în termenii antici de *„hypokeimenon”*, după consacrarea raționalismului cartezian, omul nu mai este o simplă ființă printre altele, ci în calitate de

subiect cunoscător se situează în mijlocul lumii (vezi sucap.2.1.1.). O dată fixat acest statut gnoseologic a realității umane, omul nu mai este o simplă ființă printre altele, ci în calitate de subiect cunoscător, constituie practic centrul lumii. Noțiunile fundamentale ale acestor capitole sunt: subiect, subiectivism, cogito, conștiință, rațiune, spirit, intenționalitate.

Interpretarea ipseității dinspre tezele metafizicii ale subiectului se dovedește a fi cea mai adecvată scopului central al lucrării noastre, și anume stabilirea esenței naturii umane, dincolo de determinismele culturale și istorice. De altfel, eul cartesian cel kantian sau hegelian este acea substanță primordială, care – în calitate de „lucru gânditor” – este răspunzătoare pentru posibilitatea metafizicii prime, eul însuși fiind obiectul predilect al acestei metafizici. Prin urmare ne confruntăm cu „soarta” gnoseologică și metafizică a eului gândit ca substanță: eul este înainte de toate „conștiința lumii” în care se reflectă toate fenomenele lumii, dar și purtătorul rațiunii prin care se dă sieși ca obiect.

Această a doua parte a lucrării nu constituie o fenomenologie a ipseității în sensul strict al termenului, deoarece vine cu pretenția de a oferi o introducere în istoria reprezentărilor metafizice ale ipseității. De altfel nu putem alcătui o cunoaștere de sine satisfăcătoare fără catalogarea considerentelor istorice referitoare la natura umană. Parafrazarea poziției metafizice ale eului gânditor al lui Descartes, al spiritului absolut hegelian, ori al intenționalității în concepția lui Brentano (obiectele capitolelor 2.2., 2.3., 2.4.), dezvăluie latura primordial rațională a ipseității. Astfel, se justifică concluzia primei părți a lucrării: ipseitatea este de ordin rațional, nucleul ei o constituie rațiunea discursivă. Omul - eminent cunoscător - este acel subiect care, situându-se în centrul lumii percepută drept obiect, se autointerpretează drept cunoscătorul binelui, frumosului și al adevărului.

Accentuarea căutării adevărului din cadrul raționalismului cartezian, finalizat cu formula „*cogito-sum*” are drept scop elaborarea cadrului conceptual în care va fi dezvoltată apodicticitatea husserliană a eului pur.

3. O dată cu partea a treia, intitulată „Fațetele identității”, intrăm în domeniul problematizării contemporane. Din capitolele acestei părți se conturează două sfere tematice independente: chestiunea atât de pertinentă, mult discutată și nesoluționată a identității individului, respectiv problema intersubiectivității. Ambele abordări

pornesc de la ideea transculturalității esenței ipseității, și pot oferi valoroase indicii pentru înțelegerea poziției socio-culturale ale indivizilor.

Cum nu putem vorbi de identitate și relații intersubiective conștient asumate fără o autocunoaștere în prealabil elaborată, în centrul atenției acestei penultime părți a lucrării se situează problema cunoașterii de sine. Tematizarea ideii autocunoașterii debutează cu o scurtă prezentare a poziției lui G. Ryle referitoare la acest topos, și continuă cu dezbaterea idealului antic al cunoașterii de sine, precum se prezintă aceasta la Socrate, care a sintetizat teoriile presocraticilor referitoare la determinarea ipseității prin aprofundarea autocunoașterii în formula „cunoaște-te pe tine însuși”. O cunoaștere de sine sistematic elaborată, încontinuu verificată, eliberată de prejudecăți, poate rezulta o ipseitate care trăiește armonia libertății interioare. Referiri la Aristotel, stoici, iar viața contemplativă câștigă prestigiu în ambiția realizării interioare.

Tematizările ipseității în oglinda alterității, și relației dialogice eu-tu, ocupă un statut aparte în sinoptica lucrării. Abordarea problematicii alterității pornește de la pozițiile lui Baudrillard, Guillaume, conform cărora modernitatea este procesul pierderii de sens al alterității, uitarea treptată al celuilalt, în favoarea egocentrismului metafizic. Demascarea uitării alterității (care este un segment al uitării ființei în viziune heideggeriană) se află în strânsă legătură cu critica metafizicii, care începe cu filosofarea cu ciocanul al lui Nietzsche și continuă undeva până la deconstrucția subiectului metafizic întreprinsă de Derrida. Din aceste motive, invocăm poziția nietzscheeană privitoare la (de)maskare, fenomenul anonimatului în societatea de consum, degradarea individualității în statutul de semn în lumea simulacrelor, respectiv fenomenologia etică levinasiană. Capitolul 3.4. este dedicat în exclusivitate laturii intersubiective a ipseității, latură abordabilă cu ajutorul termenilor: celălalt, chip, relație, înstrăinare, fenomenologie etică, situare-în-deschisul-relației.

O dată cu fenomenologia etică a lui Levinas, cercetarea noastră cunoaște o schimbare de perspectivă: dacă în contextul metafizic al raționalismului modern ipseitatea apare într-o perspectivă substanțialistă, atunci cu ocazia tematizării profilului etic, ne confruntăm cu latura relaționistă a acesteia. Cât timp ipseitatea metafizicienilor era de natură substanțialistă, presupunând o identitate individuală imuabilă, suficientă sieși, pentru care altul este ori simplu obiect al cunoașterii, ori reprezintă potențialul pericol al înstrăinării, atunci pentru gânditorii care caută recuperarea prestigiului ontologic al relațiilor interpersonale (E. Levinas, J. Derrida, G. Marcel, M. Buber), categoria ipseității este abordabilă doar sub *aspect relațional*.

Eul în sine, considerat izolat, nu posedă autonomie existențială. Abia cu ocazia constituirii relației cu celălalt, ființă care ne apare sub forma chipului (fenomenologia lui Levinas este edificatoare în acest sens), ipseitatea își realizează menirea ontologică. Ipseitatea se realizează și se autoidentifică în și prin relația cu celălalt. Acest celălalt poate fi chipul semenilor, ca o proiectare a propriilor valori, cum vede situația Levinas, sau Dumnezeu, ca la Buber. Iar asumarea relației nu este un gest etic obișnuit, care ar depinde de liberul arbitru, deoarece omul este o ființă relațională, deoarece însuși statutul ontologic îl poziționează în dechisul relației spre și către celălalt. Tu-ul, celălalt, este inseparabil de Eu. Dechiderea Eului către Tu nu se reglementează etic, transcende sfera normativității, deoarece faptul-de-a-se-situa-în-deschidere aparține naturii ontologice a omului – avertizează Derrida. Ratarea acestei „deschideri” rezultă reificarea eului, căderea ipseității în impersonalitate, precum apare această idee la Buber.

4. Abia ultima parte a lucrării intitulată „*Tematizarea husserliană și heideggeriană a ipseității*” dezbate problematica în discuție strict în termenii tradiției fenomenologice. Capitolele acestei părți tematizează principalele trăsături existențiale ale eului pur, respectiv ale *Daseinului*: posibilitatea înțelegerii (cu referiri la celebrul paragraf 32 din *Ființă și timp*), circumscrierea conceptului „lumea vieții” (poziția lui Habermas fiind importantă în acest sens), încercarea limitelor solipsismului (categorie filosofică incompletă fără schițarea solipsismului romantic al lui Schopenhauer), respectiv – definitiv relativ la autoînțelegerea individului contemporan – expunerea problemei temporalității și a lui *Sein-zum-Tode* (metafizica temporalității levinasiene ocupă un loc aparte în derularea argumentării, finalizând practic lucrarea). Este ușor de remarcat, că nici această ultimă parte nu se rezumă „doar” la problematizarea poziției lui Husserl și Heidegger, deoarece – cu ocazia expunerii unor categorii consacrate în gândirea contemporană, cum ar fi lumea vieții, moartea sau solipsismul – se dovedeau necesare referiri la gânditori de talia lui Schopenhauer, Habermas sau Levinas.

Egologia husserliană se poate cataloga drept o critică târzie adusă pe de o parte metafizicii lui *cogito-sum*, pe de altă parte idealismului subiectivist care reduce valabilitatea realității la reprezentarea mentală a lucrurilor. Trebuie să admitem, că Eul pur, transcendental este nucleul ontologic al ipseității, acea sferă ultimă, care în calitate de rezultat al reducției transcendente este pură apodicticitate, dar – cu toate

că reprezintă esența supratemporală, anistorică a omului – pare a trimite la o imagine a ipseității abstractă, lipsită de conținuturi. Din acest motiv egologia transcendentă ne interesează doar în măsura în care reușește să poziționeze eul pur în contextul empiric al faptului existențial al „lumii” și al „vieții” (vezi subcap. 4.2.2., 4.2.3.), respectiv se aventurează în deconstrucția ideii conform căreia lumea ar fi o pură reprezentare (cap. 4.3.).

O dată cu fenomenologia existențială dezvoltată de tânărul Heidegger, obținem imaginea existențială a ipseității. Dacă Husserl a elaborat profilul „pur” al unei ipseități care reflectează la propria fenomenalitate pornind doar de la datele conștiinței, atunci fenomenologia heideggeriană poziționează ipseitatea în contextul concret al onticului. Să nu uităm, că abordarea lui Heidegger vizează recuperarea sensului ființei, și poate fi considerată doar la nivel secundar o filosofie a ipseității.

Interpretarea esenței omului sub categoria *Daseinului*, respectiv – în studiile târzii (Scrisoare despre „umanism”, „Ce este metafizica?”), prin metaforele „păstorul ființei”, „sălaj al adevărului”, trimite la criza esenței omului în contextul uitării ființei și a dominației tehnicii. Mai corect, la Heidegger nici nu mai putem vorbi despre esența ipseității. „Ființă și timp” prezintă un individ temporal, dar liber, nedeterminat, care – situându-se în fața morții ineluctabile - poate alege între o existență autentică și una inautentică. Poate nici o altă filosofie nu a reușit să evedențieze atât de pregnant natura „dechisă” a ipseității: omul se situează în fața unor provocări existențiale, având posibilitatea de a se alege pe sine. Ipseitatea heideggeriană – în consens cu paradigma existenței/opțiunii/alegerii pe sine libere – este o ființă situată în fața alternativelor existențiale, în contextul cărora își definește identitatea, indiferent de calitatea alegerii.